

YASHIL LOYIHALARNI INVESTITSİYALASH YO‘NALISHLARI VA DASTAKLARI

Ulugmurodov Farxod Faxriddinovich,
SamISI, Raqamli iqtisodiyot kafedrası asisstanti
Primov Og‘abek,
Iqtisodiyot (tarmoqlar va sohalar bo‘yicha) - fakulteti
Samarqand Iqtisodiyot va Servis Instituti

Annotatsiya. Mazkur maqolada yashil loyihalarni investitsiyalashning ahamiyati va ushbu yo‘nalishda foydalaniladigan moliyaviy dastaklar haqida so‘z yuritiladi. Global iqlim o‘zgarishlariga qarshi kurash va barqaror rivojlanish maqsadlariga erishishda yashil loyihalar muhim ahamiyat kasb etadi. Investitsiyalarni jalb qilish uchun yashil obligatsiyalar, davlat subsidiya dasturlari, xususiy sektor sherikchiligi hamda xalqaro moliya institutlarining qo‘llab-quvvatlash mexanizmlari muhokama qilinadi. Shuningdek, yashil iqtisodiyotga o‘tish jarayonida innovatsiyalarni rag‘batlantirish, resurslarni samarali boshqarish va ekologik barqarorlikni ta‘minlash yo‘nalishlari yoritilgan.

Kalit so‘zlar: yashil loyihalar, investitsiyalar, yashil obligatsiyalar, davlat subsidiya dasturlari, ekologik barqarorlik, iqlim o‘zgarishi, yashil iqtisodiyot, xalqaro moliyaviy yordam, innovatsiyalar, resurslarni boshqarish.

Kirish

Bugungi kunda iqlim o‘zgarishi, ekologik inqiroz va tabiiy resurslarning cheklanganligi kabi muammolar global iqtisodiyotni yangi yo‘nalishlarga yo‘naltirishni talab qilmoqda. Barqaror rivojlanish va ekologik barqarorlikni ta‘minlash uchun yashil loyihalarning moliyalashtirilishi muhim ahamiyat kasb etadi. Atrof-muhitni muhofaza qilish va barqaror rivojlanish maqsadlariga erishish uchun yashil loyihalarni investitsiyalash dolzarb masalalardan biriga aylandi. Yashil loyihalar iqlim o‘zgarishiga qarshi kurash, resurslarni samarali boshqarish va iqtisodiy o‘rishni barqarorlashtirishga xizmat qiluvchi tashabbus va amaliyotlarni o‘z ichiga oladi. Ushbu loyihalar qayta tiklanadigan energiya manbalarini rivojlantirish, suv resurslarini boshqarish, ekologik transport tizimlarini yaratish, chiqindilarni qayta ishlash va o‘rmonlarni tiklash kabi yo‘nalishlarni qamrab oladi.

Asosiy qism

Qayta tiklanadigan energiya manbalari bugungi kundagi eng istiqbolli yo‘nalishlardan biri bo‘lib, quyosh, shamol, gidroenergetika va biomassa kabi manbalarni o‘z ichiga oladi. Ular energiya ishlab chiqarishda ekologik xavfsizlikni ta‘minlash bilan birga iqtisodiy foyda ham keltiradi. Masalan, O‘zbekiston yillik 3200 soat quyoshli kunlarga ega bo‘lib, bu quyosh energiyasidan keng foydalanish imkonini beradi. Buning natijasida nafaqat energiya resurslarining samarali ishlatilishi, balki atrof-muhitga zararli ta’sirlarning kamayishi ham ta‘minlanadi. Suv resurslarini boshqarish yashil loyihalarning yana bir muhim tarkibiy qismidir. Suv resurslarining cheklanganligi va noto‘g‘ri boshqarilishi qishloq xo‘jaligi va

sanoatga jiddiy zarar yetkazmoqda. Shuning uchun suv tejaydigan texnologiyalarni joriy qilish, zamonaviy sug‘orish tizimlarini tatbiq etish va suv chiqindilarini qayta ishlash texnologiyalarini rivojlantirish dolzarb hisoblanadi. Shu bilan birga, ekologik transport tizimlari global uglerod chiqindilarini kamaytirishda muhim o‘rin tutadi. Elektromobillar, jamoat transporti tizimlarini kengaytirish va yo‘lovchilar uchun qulay piyodalar hamda velosiped yo‘laklarini barpo etish orqali ekologik barqarorlikni oshirishga erishish mumkin.

Yashil loyihalarni moliyalashtirishning asosiy usullari qatoriga yashil obligatsiyalar chiqarish, davlat tomonidan subsidiyalar taqdim etish, xususiy sektor bilan sheriklik va xalqaro moliya institutlarining ko‘magi kiradi. Yashil obligatsiyalar investorlar uchun ekologik loyihalarni qo‘llab-quvvatlashga xizmat qiluvchi moliyaviy vosita hisoblanadi. Masalan, Xitoy yashil obligatsiyalar bozorida yetakchi davlatlardan biri bo‘lib, 2023 yilda qariyb 120 milliard AQSh dollari hajmida obligatsiyalar chiqarilgan. Shuningdek, davlat subsidiya dasturlari va xalqaro moliya tashkilotlarining ko‘magi ham yashil iqtisodiyotga o‘tishni jadallashtiradi. Yashil iqtisodiyotga o‘tish innovatsiyalarni talab qiladi. Bu jarayonda energiya tejaydigan texnologiyalarni joriy qilish, barqaror qishloq xo‘jaligi va chiqindilarni qayta ishlash tizimlarini rivojlantirish muhim hisoblanadi. Innovatsiyalar orqali resurslar samaradorligi oshadi va iqtisodiyotga qo‘shimcha daromad keltiriladi. Yashil loyihalar ijtimoiy jihatdan ham katta ahamiyatga ega. Ular yangi ish o‘rinlarini yaratish, odamlar salomatligini yaxshilash va ekologik barqarorlikni ta‘minlashga xizmat qiladi. Misol sifatida, O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan “Yashil iqtisodiyotga o‘tish” dasturi davlat iqtisodiyotining ekologik barqarorligini oshirishga qaratilgan yirik loyihalardan biri hisoblanadi. Shu kabi loyihalar xalqaro miqyosda Parij bitimi va barqaror rivojlanish maqsadlariga erishishda ham muhim o‘rin tutadi. Xulosa qilib aytganda, yashil loyihalarni investitsiyalash nafaqat ekologik muammolarni hal qilishda, balki iqtisodiy barqarorlikni oshirishda ham muhim vosita hisoblanadi. Ushbu yo‘nalishda davlatlar, xalqaro tashkilotlar va xususiy sektor o‘rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish zarur. Faqatgina birgalikdagi sa’y-harakatlar orqali yashil iqtisodiyotga muvaffaqiyatli o‘tish va barqaror rivojlanishga erishish mumkin.

Yashil loyihalarni moliyalashtirish bugungi kunda barqaror rivojlanishga erishish uchun eng muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Ushbu jarayonni samarali amalga oshirish uchun moliyaviy vositalar va dastaklardan oqilona foydalanish kerak. Yashil loyihalarni moliyalashtirish faqatgina davlat resurslariga asoslanmaydi, balki xususiy sektor, xalqaro moliya institutlari va innovatsion mexanizmlar yordamida amalga oshiriladi. Ushbu vositalar yashil iqtisodiyotga o‘tishni tezlashtirishda hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Yashil obligatsiyalar global miqyosda ekologik loyihalarni moliyalashtirishning eng samarali vositalaridan biri hisoblanadi. Yashil obligatsiyalar odatiy obligatsiyalardan farqli o‘laroq, faqat ekologik maqsadlarga yo‘naltiriladi. Bu obligatsiyalar energiya samaradorligi, qayta tiklanadigan energiya, chiqindilarni boshqarish va ekologik transport kabi yo‘nalishlarni moliyalashtirish uchun ishlatiladi. Masalan, Xitoy va Yevropa Ittifoqi davlatlari yashil obligatsiyalar bozorida yetakchi o‘rinlarni egallab kelmoqda. Yashil obligatsiyalar nafaqat ekologik muammolarni hal qilishga xizmat qiladi, balki investorlar uchun moliyaviy

barqarorlikni ta'minlovchi ishonchli vosita sifatida ham qabul qilinadi. Davlat subsidiyalari yashil loyihalarni moliyalashtirishda asosiy vositalardan biridir. Davlat tomonidan taqdim etiladigan subsidiyalar orqali ekologik texnologiyalarni rivojlantirish, qayta tiklanadigan energiya manbalarini kengaytirish va ekologik transportni targ'ib qilish mumkin. Masalan, ko'plab davlatlarda quyosh va shamol elektr stansiyalarini qurish uchun subsidiyalar ajratilgan. O'zbekistonda ham "Yashil iqtisodiyot" dasturi doirasida quyosh panellari va energiya tejaydigan texnologiyalarga subsidiyalar berilishi ko'zda tutilgan. Bunday yondashuv nafaqat ekologik barqarorlikni ta'minlashga, balki iqtisodiyotning innovatsion rivojlanishiga ham hissa qo'shadi. Xususiy sektor va davlat o'rtasidagi sheriklik (PPP — Public-Private Partnership) yashil loyihalarni moliyalashtirishning muhim mexanizmlaridan biridir. Bu model davlat va xususiy sektorning resurslarini birlashtirgan holda, katta hajmdagi ekologik loyihalarni amalga oshirish imkonini beradi. Masalan, Yevropa mamlakatlarida ekologik transport infratuzilmasini rivojlantirish uchun xususiy sektor mablag'lari keng jalb qilingan. O'zbekistonda ham xususiy investorlarni jalb qilish orqali ekologik energetika va chiqindilarni qayta ishlash sohalarida yirik loyihalar amalga oshirilmoqda. Xalqaro moliya institutlarining ko'magidan foydalanish yashil loyihalarni moliyalashtirishda katta ahamiyatga ega.

Jahon banki, Osiyo taraqqiyot banki va boshqa xalqaro tashkilotlar yashil loyihalar uchun imtiyozli kreditlar, grantlar va texnik yordam taqdim etadi. Ushbu tashkilotlar energiya samaradorligini oshirish, qayta tiklanadigan energiya va ekologik transportni rivojlantirish uchun milliardlab dollar mablag' ajratmoqda. Masalan, Jahon banki O'zbekistonda quyosh elektr stansiyalarini qurish loyihalarini moliyalashtirishda ishtirok etmoqda. Moliyalashtirish mexanizmlarini samarali amalga oshirish uchun innovatsion yondashuvlar ham zarur. Blokcheyn texnologiyasi, raqamli obligatsiyalar va yashil bank xizmatlari ekologik loyihalarni moliyalashtirishning yangi yo'nalishlari hisoblanadi. Ushbu yondashuvlar investorlar uchun qulayliklar yaratib, moliyalashtirish jarayonini tezlashtiradi. Innovatsiyalarni rag'batlantirish orqali yashil iqtisodiyotga o'tish jarayoni sezilarli darajada jadallashadi. Xulosa qilib aytganda, yashil loyihalarni moliyalashtirish uchun turli xil moliyaviy vositalar va mexanizmlar mavjud bo'lib, ular davlat, xususiy sektor va xalqaro tashkilotlarning o'zaro hamkorligini talab qiladi. Yashil obligatsiyalar, davlat subsidiyalari, xususiy sektor sherikchiligi va xalqaro moliyaviy yordam yordamida ekologik barqarorlikni ta'minlash mumkin. Ushbu vositalarni samarali amalga oshirish orqali atrof-muhitni muhofaza qilish va barqaror iqtisodiy o'sishga erishish mumkin.

Yashil loyihalarni investitsiyalash global iqlim muammolari va ekologik inqirozlarga qarshi kurashda asosiy vositalardan biri hisoblanadi. Ushbu loyihalar qayta tiklanadigan energiya, suv resurslarini samarali boshqarish, ekologik transport tizimlarini rivojlantirish va chiqindilarni qayta ishlash kabi yo'nalishlarni qamrab oladi. Ularning moliyalashtirilishi esa davlat, xususiy sektor va xalqaro moliya institutlari o'rtasidagi samarali hamkorlikni talab qiladi. Yashil obligatsiyalar, davlat subsidiyalari, xususiy sektor bilan sheriklik va xalqaro moliya tashkilotlarining ko'magi ekologik barqarorlikni ta'minlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Bu vositalar nafaqat ekologik muammolarni hal qilishga, balki yangi ish

o‘rinlarini yaratish, iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish va sog‘liqni saqlash tizimiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, innovatsion texnologiyalar va raqamli moliyalashtirish vositalarining rivojlanishi yashil loyihalar samaradorligini yanada oshiradi. Yashil loyihalarni qo‘llab-quvvatlash nafaqat milliy darajada, balki xalqaro miqyosda ham strategik ahamiyat kasb etadi. Davlatlar o‘zaro tajriba almashishi, moliyaviy resurslarni birlashtirishi va ekologik texnologiyalarni rivojlantirishda hamkorlik qilishi lozim. Ushbu sa‘y-harakatlar orqali Parij bitimi va Barqaror rivojlanish maqsadlariga erishish hamda insoniyatning ekologik xavfsizligini ta‘minlash mumkin.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, yashil loyihalarni moliyalashtirish va rivojlantirish global ekologik barqarorlik uchun eng samarali vositalardan biridir. Bu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun davlatlar, xususiy sektor va xalqaro tashkilotlar o‘zaro hamkorlikni kuchaytirishi, innovatsiyalarni rag‘batlantirishi va resurslardan oqilona foydalanishi zarur. Faqatgina birgalikdagi sa‘y-harakatlar orqali kelajak avlodlar uchun ekologik barqaror, iqtisodiy rivojlangan va ijtimoiy adolatli jamiyatni yaratish mumkin bo‘ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. "Global Green Economy: Opportunities and Challenges," World Bank Publications, 2023.
2. Osiyo taraqqiyot banki (ADB) hisobotlari: Sustainable Investments in Green Projects, 2022.
3. Mark Carney, Value(s): Building a Better World for All, 2021.
4. Qayta tiklanadigan energiya manbalarini rivojlantirish bo‘yicha xalqaro tashkilot (IRENA) hisobotlari, 2023.
5. Jahon banki: Green Bonds and their Role in Sustainable Development, 2022.
6. O‘zbekiston Respublikasi Hukumati qarorlari va hisobotlari: Yashil iqtisodiyotga o‘tish bo‘yicha milliy strategiya, 2023.